

Språkhistorisk forskning¹

Av Anna Rosengren

Under en längre tid har språkligt orienterad forskning gärna bedrivits inom ramen för teorier med ursprung i strukturell lingvistik, såsom diskursanalys. På senare tid har emellertid en rad forskare visat intresse för att kunna använda sig av språklig analys, men med andra vetenskapsfilosofiska utgångspunkter än som utmärker diskursanalysen. Historikern Henrik Berggren utgör med sin avhandling *Ungdomens sekel* från år 1990 ett tidigt exempel, och även idéhistorikern Karin Johannisson har intresserat sig för språklig förändring över tid i sin analys av hur nostalgi har uppfattats genom seklerna.² Därtill har exempelvis historikern Nils Edling i en analys av ”arbetslöshet” valt att undersöka begreppet genom att studera samtidens sätt att formulera problem, medan historikern Anna Nilsson i sin avhandling undersöker lycka.³

Inte sällan hämtas inspiration från Reinhart Koselleck och dennes ”begreppshistoria”, vars närhet till socialhistoria utgör en viktig komponent liksom hans metodologiska angreppssätt. Mer sällan görs dock en presentation av de vetenskapsfilosofiska utgångspunkter som skiljer den forskning som representeras av Koselleck med flera forskare, från diskursanalytiskt inriktad forskning. Ett sådant försök ska göras nedan. Som jag visar har det, trots likheter i angreppssätt mellan Koselleck och andra forskare, inte varit tydligt hur en inriktning i Kosellecks anda skulle benämnas. På grund av inriktningens betoning av såväl språk som historia väljer jag benämningen *språkhistorisk forskning*, eller språkhistorisk analys.⁴ Skälen till detta namnval beskrivs i större detalj nedan.

1 Texten utgår från inledningskapitlet till min avhandling. Anna Rosengren, *Åldrandet och språket. En språkhistorisk analys av hög ålder och åldrande i Sverige cirka 1875-1975*, Huddinge, 2011.

2 Henrik Berggren, *Seklets ungdom. Retorik, politik och modernitet 1900-1939*. Diss. Stockholm, 1995; Karin Johannisson, *Nostalgia. En känslas historia*. Stockholm, 2001. Se även Henrik Berggren och Lars Trägårdh, ”Historikerna och språket: teoretiska ambitioner och praktiska begränsningar. En taktisk programförklaring” i *Historisk tidskrift*, 1990:3, s. 357-375.

3 Nils Edling, ”Den svenska arbetslösheten tar form” i *Lokalt och internationellt. Dimensioner i den nordiska arbetarrörelsen och arbetarkulturen*, Pauli Kettunen, red. Sällskapet för forskning i arbetarhistoria i Finland. Tammerfors, 2002, s. 297-298; Anna Nilsson, *Lyckans betydelse: sekularisering, sensibilisering och individualisering i svenska skillingtryck 1750-1850*, Höör, 2012. Se även exempelvis Mikael af Malmborg och Bo Stråth, ”Introduction: The National Meanings of Europe” i *The Meaning of Europe*, Mikael af Malmborg och Bo Stråth, red. Oxford, 2002, s. 1-25.

4 Ytterligare ett skäl är att ”begrepp” har flera betydelser vilket gör termen ”begreppshistoria” svår-använd. Idéhistorikern Henrik Björck beskriver två skäl till varför han med tiden fått viss skepsis till ”begreppet begrepp”. Dels tenderar ”begreppen” att ges ett slags självständigt och överhistoriskt drag, dels visar Björck på svårigheten att skilja idéinnehållet från uttrycket. Henrik Björck. *Folkhemsbyggare*. Stockholm, 2008, s. 9. För en utveckling av betydelser av ”begrepp”, se Staffan Hellberg, ”Ordet begrepp” i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, 2005, s. 51-58.

Om Koselleck, Skinner och bristen på beteckning

Vid sidan av den tyske historikern Reinhart Koselleck förknippas särskilt den brittiske historikern Quentin Skinner med en liknande forskningsinriktning. De båda historikerna har varit verksamma sedan sent 1960-tal respektive tidigt 1970-tal, men det var under lång tid enbart fråga om parallella arbeten. Skinner berättar att han först under senare hälften av 1980-talet gjordes uppmärksam på Kosellecks forskning genom amerikanen Melvin Richter.⁵

I en senare publicerad monografi jämför Richter de båda historikernas teorier och belyser även andra forskare med närbesläktade inriktningar.⁶ Även om dessa forskningsansatser uppvisar stora likheter i vetenskapsfilosofiskt hänseende är det inte helt klart hur man ska namnge dem. Beteckningarna är ännu mycket skiftande och används på olika sätt i litteraturen.

Exempelvis framhåller Melvin Richter att de brittiska historikerna J.G.A. Pocock och Quentin Skinner ofta benämns "historians of [...] political thought".⁷ När dessa historiker presenteras av nordiska forskare kan det låta på andra sätt. Mats Persson omnämner Pocock och Skinner som förnyare av den politiska idéhistorien och diskuterar huruvida Koselleck ska anses tillhöra en modern eller klassisk idéhistorisk tradition.⁸ Jussi Kurunmäki påpekar att Koselleck och Skinner ofta presenteras som företrädarna för de två huvudsakliga inriktningarna inom begreppshistoria. Hos Helge Jordheim används däremot begreppshistoria enbart för att beteckna den inriktning som har utvecklats av Koselleck.⁹ Floran av termer som används för dessa besläktade inriktningar har således varit ganska omfattande. Genom att använda språkhistorisk forskning eller språkhistorisk analys som en gemensam beteckning för denna typ av forskning betonas den uppfattning om ömsesidig påverkan mellan språk och historia som utmärker inriktningarna.¹⁰

När dessa forskare presenteras i litteraturen läggs i allmänhet tonvikt vid deras respektive metodiska tillvägagångssätt, teoretiska utgångspunkter och inspirationskällor. Beskrivningar av Reinhart Koselleck innehåller i regel ingående diskussioner om hur man ska förstå "begrepp", eller "Grund-begriffe", vilken utgör en så central kompo-

5 Quentin Skinner, *Visions of Politics. Volume 1. Regarding Method*. Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s. 177.

6 Melvin Richter, *The History of Political and Social Concepts. A Critical Introduction*. New York, Oxford University Press, 1995.

7 Richter 1995, s. 124.

8 Mats Persson, "Begreppshistoria och idéhistoria" i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*. Lindberg, Bo, red. Stockholm, 2005, s. 14-34.

9 Jussi Kurunmäki, "Begreppshistoria" i *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Göran Bergström och Kristina Boréus, red. Lund, 2005, s. 184; Helge Jordheim, *Läsningens vetenskap. Utkast till en ny filologi*. Gråbo, 2003, s. 154.

10 Henrik Björck föreslår "språkbrukshistoria" som beteckning på en metod som tar fasta på "det bruk [av ord] som ger mening". Björck 2008, s. 9. Jag vill dock lägga tonvikten på den betydelse som läggs vid såväl språk som historisk kontext i dessa inriktningar, och använder därför beteckningen "språkhistorisk forskning".

ment i hans författarskap.¹¹ På motsvarande sätt diskuteras innebörden av "idea" och "concept" hos Quentin Skinner, och man diskuterar svårigheter att praktiskt arbeta med dessa analysenheter.¹² Skillnaderna forskarna emellan kommer därmed i förgrunden. I denna översikt vill jag emellertid koncentrera mig på de *gemensamma* dragen. Jag kommer därför inte att specifikt belysa skillnader mellan forskarnas perspektiv och metoder. För en introduktion till de grundläggande utgångspunkterna hos dessa forskare hänvisas till utmärkta introduktioner¹³ liksom till forskarnas egna texter av programförklarande natur.¹⁴

Jag vill i stället redogöra för karaktäristiska drag i språkhistorisk forskning genom att beskriva hur den skiljer sig från en annan forskningsinriktning med språket i fokus: strukturalism och senare varianter i form av exempelvis diskursanalys.¹⁵ Helge Jordheim har framfört att "den strukturalistiska traditionen i stora stycken monopoliserat möjligheten att tillämpa Saussures insikter på historiska texter".¹⁶ Detta är ett ganska starkt påstående, men att språkliga teorier under senare decennier ofta haft sitt ursprung i strukturell lingvistik och diskursanalys är tydligt. Att just utgå från Ferdinand de Saussures teorier om *langue* och *parole* är ett sätt att identifiera skillnader mellan språkhistoriska teorier å ena sidan, och strukturalism å den andra.

Ferdinand de Saussure om *langue*, *parole* och tecken

Den schweiziske lingvisten Ferdinand de Saussures tankar om språket publicerades i början av 1900-talet. Hans teori tog sin utgångspunkt i en strikt uppdelning mellan *langue* och *parole*. *Langue* var det homogena och väldefinierade objektet som passivt delades av alla människor. Dessa drag hos *langue* gjorde att det också var möjligt att studera. Detta till skillnad från *parole* som var de heterogena, individuella och medvetna

11 Kosellecks teori och metodiska angreppssätt går ut på att finna betydelsen i vad han kallar *Grundbegriff*. För att ett ord ska kvalificera som Grundbegriff krävs att det exempelvis har utgjort ett nyckelord inom politik eller vetenskap, att det har varit benämningen på viktiga grupper i samhället eller har varit ett viktigt teoretiskt begrepp. Reinhart Koselleck, "Einleitung" i *Geschichtliche Grundbegriffe: historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Bd 1, A-D. Stuttgart 1972, s. XIV.

12 Björck 2008, s. 9. För liknande resonemang, se Richter 1995, s. 133-134 (om Skinner); Bo Lindberg. "Introduktion" i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, 2005, s. 5-13; Hellberg 2005, s. 51-58 (om Koselleck).

13 Richter 1995; Hayden White, "Foreword" i Reinhart Koselleck. *The Practice of Conceptual History. Timing History, Spacing Concepts*. Stanford, Stanford University Press, 2002, s. IX-XIV; Lindberg 2005, s. 5-13; Persson 2005; Kari Palonen, "Den begreppshistoriska Verfremdungseffekten" i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, 2005, s. 35-50; Hellberg 2005, s. 51-58; Kurunmäki 2005, s. 181-217.

14 Exempelvis Quentin Skinner, "Meaning and Understanding in the History of Ideas" i *History and Theory* vol. 8:1 1969, s. 3-53; Skinner 2002; Koselleck 1972, s. XIII-XXVII; Reinhart Koselleck, *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Elektronisk resurs. New York, Columbia University Press, 2004 [1985]; J.G.A.Pocock, *Politics, Language & Time. Essays on Political Thought and History*. London, 1973.

15 Flera andra benämningar är möjliga. För en diskussion, se exempelvis Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*. Lund, 2000, s. 12-15. Jag kommer här främst att använda mig av termen strukturalism därför att den visar på ursprunget i Ferdinand de Saussures teorier om språket som strukturellt system.

16 Jordheim 2003, s. 87.

utsagorna vilka inte studerades av Saussure.¹⁷ *Langue* är språket som system och kan som sådant göras till föremål för analys, om än enbart i synkrona studier.¹⁸

Ett annat grundläggande drag i Saussures teori är tanken att språket består av tecken. Varje tecken består i sin tur av två delar. En stam med trädskrona är "the concept 'tree'", alltså ungefär idén eller begreppet träd (engelska: "signified", franska: "signifié"). Den andra delen är "sound-image" som är det uttryck genom vilket idén eller begreppet förmedlas till oss, det vill säga det uttalade eller stavade ordet "träd" (engelska: "signifier", franska: "signifiant"). Hur idé och uttryck förhåller sig till varandra är vidare arbiträrt. Saussure exemplifierar med det franska uttrycket "b-ö-f" och det tyska "o-k-s" som båda hänvisar till samma idé. Centralt i Saussures teori är vidare att varken innehållssidan eller uttryckssidan i ett tecken kan ges ett konkret innehåll. Betydelser kan enbart uppstå genom skillnader; i språk finns enbart "differences without positive terms".¹⁹

Vad betyder då detta? Jordheim förklarar genom att beskriva hur det blir "meningslöst att tala om ljudet *b* på något annat sätt än hur det skiljer sig från exempelvis ljudet *p*". Enbart genom att beskriva vad något inte är kan betydelser byggas upp.²⁰

Både historikern William H. Sewell Jr. och Helge Jordheim lyfter fram Saussures teorier för att förklara vissa drag inom strukturalismen. De framhåller exempelvis frånvaron av historia och kontext inom strukturalismen. I stället har synkrona studier varit i fokus. Sewell ser en förklaring till frånvaron av historia och kontext i strukturalismens ursprung i Saussures *langue*. I tillägg till ursprunget i *langue* framhåller Jordheim även Saussures teorier om tecken. Jordheim framför hur strukturalismens obenägenhet att studera förändring över tid kan kopplas till tanken att både idén och uttrycket i Saussures tecken är i avsaknad av positiv existens. Och när så är fallet "blir det heller inte meningsfullt att studera hur dessa enheter förändras genom historien".²¹

Med utgångspunkt i Saussures teorier om *langue* och *tecken* förklarar alltså Sewell och Jordheim strukturalismens betoning av synkrona analyser, frånvaron av historia och kontext samt hur betydelser enbart kan uppstå genom skillnader. I efterföljande teoretiska inriktningar ses vidare subjektet i allmänhet som decentrerat och utan fast kärna; aktören har ersatts av subjektspositioner.²² Vidare har verklighetens materiella aspekter varit starkt nedtonade och språkets verklighetsgenererande kapacitet har i stället fram-

17 Ferdinand de Saussure, "Course in General Linguistics" i *Literary Theory. An Introduction*, Rivkin, Julie och Ryan, Michael, red. Oxford, 1998 [1916], s. 76-77. I den engelska översättningen används "language" och "speech" eller "speaking" i stället för "langue" och "parole". Bland nutida forskare används i regel de franska termerna och så gör också jag.

18 Saussure 1998, s. 77, 83; Jordheim 2003, s. 94; William H. Sewell Jr., *Logics of History. Social Theory and Social Transformation*. Chicago, Chicago University Press, 2005, s. 359.

19 Saussure 1998, s. 76-79, 88, citat s. 88 (kursivering i original).

20 Jordheim 2003, s. 93 (kursivering i original).

21 Sewell 2005, s. 359; Jordheim 2003, s. 86-87, 93, 95. Detta är förvisso inte det enda möjliga sättet att tolka Saussure. Efter det att Saussure framhållit att allt i språk är negativt säger han närmast motsatsen. Om nämligen idé och uttryck är förbundna med varandra och skapar ett tecken, får det ett värde. Det negativa i språket gäller enbart när idé och uttryck betraktas var för sig, "their combination is a positive fact", däremot. (Saussure 1998, s. 88).

22 Winther Jørgensen och Phillips 2000, s. 12, 21-25.

hävts.²³ Historikern Henrik Berggren berör denna fråga i sin avhandling. Han framhåller hur diskursteoretiker utgått från att språklig makt ”skulle vara överordnad alla andra samhällsförhållanden” och menar att de inte alls ”erkänner existensen av någon utomliggande icke-språklig verklighet”.²⁴

Språkhistorisk forskning och strukturalism

Till skillnad från strukturalismen utgör således historia och kontext viktiga komponenter i den språkhistoriska forskningen. Inriktningen lämpar sig därför väl för både diakrona och synkrona studier. Som kommer att framgå av exemplen nedan från språkhistoriska forskare är aktören närvarande och har själv möjlighet att välja språkbruk, och den materiella aspekten av verkligheten betonas tillsammans med den språkliga.²⁵ Schematiskt och mycket generaliserande kan de två inriktningarna åskådliggöras på följande sätt:

Språkhistorisk forskning	Strukturalism
Parole	Langue
Betydelse kan fastställas (om än flyktigt)	Betydelse uppstår enbart som skillnader
Diakron och synkron analys	Tonvikt på synkron analys
Historia och kontext	Historia och kontext nedtonade
Aktörer	Subjektspositioner
Verkligheten är materiell och språklig	Språket är verklighet

Anna Nilsson har påtalat de stora likheterna mellan diskursanalys och begreppshistoria i Reinhart Kosellecks anda.²⁶ Redogörelsen ovan visar också på sådana likheter, men jag har samtidigt poängterat vissa skillnader. Till de centrala punkter som skiljer språkhistoriska teorier från strukturalism och diskursanalys hör dels tanken kring ett förhållande mellan språk och verklighet, dels betoningen av aktörens möjlighet att själv avgöra vilket språk som är lämpligt att nyttja i olika sammanhang.²⁷

Nedan visar jag hur några av de centrala dragen i den språkhistoriska forskningen formuleras av företrädare för dessa inriktningar samt av andra forskare som applicerar denna typ av teoretiska perspektiv.

23 Winther Jørgensen och Phillips 2000, s. 11, 15. Det ska här poängteras att Winther Jørgensen och Phillips framhåller hur poststrukturalismen bröt mot strukturalismens fokus på det statiska langue, och hur den genom att ta in parole i analysen även kunde studera förändring (s. 17-18).

24 Berggren 1995, s. 18.

25 För liknande diskussioner kring förhållandet mellan språk och verklighet i olika inriktningar se Berggren och Trägårdh 1990 samt Mats Lindqvist, ”Diskursteori och etnologi. Tankar kring en diskursanalytisk avhandling” i *Rig*, 2004, s. 19-36.

26 Anna Nilsson, ”Etik, emotion och existens. Tankar kring en ny begreppshistoria” i *Möten med historiens mångfald*, Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson och Charlotte Tornbjær, red. Lund, 2010, s. 16.

27 Dessa slutsatser ligger mycket nära Henrik Berggrens och Lars Trägårdhs resonemang: ”[Diskurserna] måste problematiseras genom att föra in ett aktörsperspektiv och genom att försöka hitta förklaringar till samhällelig förändring.” Berggren och Trägårdh 1990, s. 361.

Kontext och konventioner i språkhistorisk forskning

Centralt i denna inriktning är således betoningen av den historiska kontexten och utgångspunkten att en text måste studeras mot bakgrund av sin historiska kontext för att rätt kunna förstås. Forskarna beskriver detta på olika sätt.

Skinnerns huvudpoäng är att alla yttranden också är talakter. Någon yttersta mening i yttrandet kan vi inte fastställa. Däremot kan vi försöka förstå vad kvinnan eller mannen bakom yttrandet faktiskt gjorde genom sitt yttrande. “[W]e need to make it one of our principal tasks to situate the texts we study within such intellectual contexts as enable us to make sense of what their authors were doing in writing them”.²⁸

På likande sätt framhåller Koselleck att konflikter “must be interpreted and decoded in terms of their contemporary conceptual boundaries, and the self-understanding on the part of past speakers and writers on their own language-use”.²⁹ Pocock, å sin sida, betonar vikten av att förstå “the ‘language’ or ‘vocabulary’ with and within which the author operated”.³⁰ Alla tre understryker således vikten av att identifiera kontexten för att innehållet i den studerade texten eller yttrandet ska kunna förstås. Syftet att på detta sätt undvika anakronistiska tolkningar är ett annat gemensamt drag. Skinner opponerade sig i sin forskning mot föregångare som han ansåg hade betraktat idéer som överhistoriska och oföränderliga enheter.³¹ Genom att lyssna till det förflutna och “see things their way” betraktar han historikerns arbete som ett slags “exorcism” varigenom anakronistiska grepp undviks.³² Koselleck har på motsvarande sätt med begreppet *Verfremdungseffekt* velat beskriva hur forskaren bör förhålla sig till historiska källor och därigenom undvika anakronismer.³³

Men därtill framhåller forskare hur texten inte bara måste förstås mot bakgrund av kontexten, utan hur den även betingas av kontexten. Vid varje given tidpunkt finns regler och konventioner som anger vad som kan sägas.

Skinner lägger stor vikt vid de konventioner som sätter gränser för möjliga yttranden. Han betraktar kontext som den ram som hjälper oss att komma fram till möjliga innebörder som yttranden kan ha haft vid olika tidpunkter och situationer. Kontexten ska här ses som de språkliga konventioner som sätter gränser för möjliga utsagor, och mot vilka de studerade utsagorna ska analyseras för att identifiera möjliga tolkningar.³⁴

Genom att försöka lokalisera regler och konventioner går forskaren sålunda från kontexten och in mot texten, mot det historiska källmaterialet. Det betyder att vi kan förstå

28 Skinner 1969, s. 37-39; Skinner 2002, s. 3 (citat).

29 Koselleck 2004, s. 80. Liknande resonemang s. 81-82.

30 Pocock 1973, s. 25.

31 Skinner 1969, s. 37-38; Skinner 2002, s. 176.

32 Skinner 2002, s. 6.

33 Koselleck 1972, s. XIX. Se även Koselleck 2004, s. 81.

34 Skinner 1969, s. 49; Pocock 1973, s. 15. Michel Foucault har naturligtvis gjort sig till en av de främsta uttolkarna för tanken att särskilda regler avgör vad som kan och inte kan sägas i vad han kallar diskursens ordning. Ibland poängteras också det teoretiska släktskapet mellan Foucault och forskare som Koselleck och Skinner, exempelvis hos Helge Jordheim. Michel Foucault. *Diskursens ordning*. Stockholm, 1993 [1971] s. 7, 24-25; Jordheim 2003.

varför vissa texter blir till och varför innehållet i dem blir på ett visst sätt genom att fokusera på reglerna och konventionerna vid specifika historiska perioder.

Ett annat viktigt drag i den språkhistoriska forskningen är det tydliga aktörsperspektivet. Särskilt framträdande är detta hos Skinner. Som Richter har påpekat studerar Skinner, i likhet med Pocock, gärna enskilda aktörer i sina empiriska studier.³⁵ I sig lyfter detta fram aktören. Men Skinner för också explicita resonemang kring aktörens möjlighet att handla och att använda sig av språket. Kanske är det så, föreslår han, att

[...] agency deserves after all to be privileged over structure in social explanation. Language, like other forms of social power, is of course a constraint, and it shapes us all. As I try to show [...] however, language is also a resource, and we can use it to shape our world.³⁶

Aktören har således språket i sin hand och makten att använda det. Också Koselleck lyfter fram individens möjlighet att agera via språket. Han exemplifierar med en politiker som använde sig av en helt ny teknisk term i syfte att få fram en retorisk poäng i sitt tal.³⁷ Även hos Koselleck har således individen möjlighet att självständigt bedöma språkets värde och att använda sig av det. Betoningen av aktörens möjlighet att använda språket på ett medvetet sätt innebär i sin tur att språket också har en verklighetsskapande kapacitet, och att aktören är aktiv i att skapa denna verklighet.

Ytterligare ett karaktäristiskt drag i den språkhistoriska forskningen är dess betoning av verklighetens materialitet. Sewell påtalar exempelvis "the materiality of human action" med avseende på mer språkhistoriskt inriktad forskning.³⁸ Verkligheten ses förvisso inte som enbart materiellt betingad. I jämförelse med strukturalismens efterföljande och antiessentiella inriktningar³⁹ är dock den materiella aspekten påtaglig.

Koselleck är explicit på denna punkt och framhåller kopplingen mellan språkliga studier och socialhistoria. Eftersom händelser lämnar språkliga spår som vi kan studera, så menar han att social förändring blir själva undersökningsobjektet. Undersökningen får därmed starka drag av socialhistoria. Koselleck är vidare tydlig med att analyser av detta slag "must refer not only to the history of language, but also to sociohistorical data, for every semantic has its link to nonlinguistic content".⁴⁰

Språk och verklighet måste alltså ses tillsammans. Händelser sätter spår i språket och språket har alltid en koppling till icke-språkliga förhållanden, så kan resonemanget sammanfattas. Henrik Berggren uttrycker det som att "språket kan vara en reflektion av verkligheten men också en skapare av verklighet".⁴¹ Språket kan därmed studeras för

35 Richter 1995, s. 139.

36 Skinner 2002, s. 7.

37 Koselleck 2004, s. 78. Utifrån Skinners teorier framhåller statsvetaren Kari Palonen att särskilt politiker "är de främsta konceptuella innovatorerna i det politiska språkbruket". Palonen 2005, s. 42.

38 Sewell 2005, s. 361.

39 Winther Jørgensen och Phillips 2000, s. 12.

40 Koselleck 2004, s. 79, 81. Se även Lindberg 2005, s. 8 samt Persson 2005, s. 19-20 om Kosellecks koppling till socialhistoria.

41 Berggren 1995, s. 17.

att nå upplysningar om det historiska sammanhanget. Denna tanke uttrycks tydligt hos Karin Johannisson: ”Det betyder att historisk förändring kan lokaliseras genom analys av begrepp, eller omvänt, att språklig förändring återspeglar större förvandlingar”.⁴² Språket i källorna kan således användas för att studera den historiska kontexten, och förändringar i språket kan signalera historisk förändring. I denna typ av analys går forskaren från texten och ut mot kontexten.

Språkhistorisk forskning kan därmed sammanfattas som uppfattningen om ett ömsesidigt förhållande mellan text och kontext (med innebörden att språket kan användas för att identifiera samtida historiska förhållanden samtidigt som historiska förhållanden kan ha inflytande över möjliga utsagor), samt en ontologisk vetenskapssyn som ser människor som aktörer med förmåga att handla och påverka inom givna strukturer bland annat genom val av språk. Språkhistorisk forskning kan därmed utgöra ett alternativ för forskare som önskar förena språklig metod med en uppfattning om språkets och verklighetens ömsesidiga beroende.

REFERENSER

- Berggren, Henrik (1995), *Seklets ungdom. Retorik, politik och modernitet 1900-1939*. Diss. Stockholm.
- Johannisson, Karin (2001), *Nostalgia. En känslas historia*. Stockholm.
- Berggren, Henrik och Trägårdh, Lars (1990), ”Historikerna och språket: teoretiska ambitioner och praktiska begränsningar. En taktisk programförklaring” i *Historisk tidskrift*, 1990:3, s. 357-375.
- Björck, Henrik (2008), *Folkhemsbyggare*. Stockholm.
- Edling, Nils (2002), ”Den svenska arbetslösheten tar form” i *Lokalt och internationellt. Dimensioner i den nordiska arbetarrörelsen och arbetarkulturen*, Pauli Kettunen, red. Sällskapet för forskning i arbetarhistoria i Finland. Tammerfors, s. 297-298.
- Foucault, Michel (1993 [1971]), *Diskursens ordning*. Stockholm.
- Hellberg, Staffan (2005), ”Ordet begrepp” i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, s. 51-58.
- Jordheim, Helge (2003), *Läsningens vetenskap. Utkast till en ny filologi*. Gråbo, s. 154.
- Koselleck, Reinhart (1972), ”Einleitung” i *Geschichtliche Grundbegriffe: historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Bd 1, A-D. Stuttgart, s. XIII-XXVII.
- Koselleck, Reinhart (2004 [1985]), *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Elektronisk resurs. New York, Columbia University Press.
- Kurunmäki, Jussi (2005), ”Begreppshistoria” i *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Göran Bergström och Kristina Boréus, red. Lund, s. 181-217.
- Lindberg, Bo (2005), ”Introduktion” i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, s. 5-13.

42 Johannisson 2001, s. 161.

- Lindqvist, Mats (2004), "Diskursteori och etnologi. Tankar kring en diskursanalytisk avhandling" i *Rig*, s. 19-36.
- af Malmberg, Mikael och Stråth, Bo (2002), "Introduction: The National Meanings of Europe" i *The Meaning of Europe*, af Malmberg, Mikael och Stråth, Bo, red. Oxford, s. 1-25.
- Nilsson, Anna (2010), "Etik, emotion och existens. Tankar kring en ny begreppshistoria" i *Möten med historiens mångfald*, Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson och Charlotte Tornbjær, red. Lund, s. 15-23.
- Nilsson, Anna (2012), *Lyckans betydelse: sekularisering, sensibilisering och individualisering i svenska skillingtryck 1750–1850*, Höör.
- Palonen, Kari (2005), "Den begreppshistoriska Verfremdungseffekten" i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*, Bo Lindberg, red. Stockholm, s. 35-50.
- Persson, Mats (2005), "Begreppshistoria och idéhistoria" i *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria*. Lindberg, Bo, red. Stockholm, s. 14-34.
- Pocock, J.G.A. (1973), *Politics, Language & Time. Essays on Political Thought and History*. London.
- Richter, Melvin (1995), *The History of Political and Social Concepts. A Critical Introduction*. New York, Oxford University Press.
- Rosengren, Anna (2011), *Åldrandet och språket. En språkhistorisk analys av hög ålder och åldrande i Sverige cirka 1875-1975*, Huddinge.
- de Saussure, Ferdinand (1998 [1916]), "Course in General Linguistics" i *Literary Theory. An Introduction*, Rivkin, Julie och Ryan, Michael, red. Oxford, s. 76-90.
- Skinner, Quentin (2002), *Visions of Politics. Volume 1. Regarding Method*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 177.
- Skinner, Quentin (1969), "Meaning and Understanding in the History of Ideas" i *History and Theory* vol. 8:1, s. 3-53.
- Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*. Lund.
- White, Hayden (2002), "Foreword" i Koselleck, Reinhart, *The Practice of Conceptual History. Timing History, Spacing Concepts*. Stanford, Stanford University Press, s. IX-XIV.